

MİNHÂCÜ'l-VÜSÜL

(منهاج الوصول)

Kâdi Beyzâvî'nin

(ö. 685/1286)

fıkıh usulüne dair eseri.

L

Tam adı *Minhâcü'l-vüsûl ilâ 'ilmî'l-usûl* olan eser, Şâfiîler'in fıkıh usulüne dair görüşlerini özlü biçimde anlatan ve mütekellimîn metodunu sonraki dönemlere taşıyan en önemli kitaplar arasında yer alır. Müellif bu eserini, Fahreddin er-Râzî'nin *el-Mâhsûl*'ün muhtasarı olan Tâceddin el-Urmevî'ye ait *el-Hâsil mine'l-Mâhsûl* adlı kitabı özetleyerek kaleme almış olmakla beraber yer yer doğrudan *el-Mâhsûl* ile aynı eserin Sirâceddin el-Urmevî tarafından yazılan muhtasarı *et-Tâhsîl mine'l-Mâhsûl*'den yararlanmış ve kendi görüşlerini de eklemiştir (krş. Îsnevî, I, 4; Celâleddin Abdurrahman, s. 332). Bir mukaddime ile yedi bölümden (kitab) meydana gelen eserin mukadidimesinde fıkıh usulünün ve fıkıh tanımları yapıldıktan sonra hüküm bahislerini içeren iki alt bölüm (bab) yer velmiştir. Kitabın ana bölümlerinde Kur'an, sünnet, icmâ, kıyas, hakkında ihtilâf edilen deliller (istishâb, istikrâ ve el-münâsibü'l-mûrsel gibi bazı delillerle Şâfiîler'in reddettikleri istihsan ve sahâbî kavili), teâdül ve tercih, ictihad ve iftâ konuları ele alınmıştır. İlk bölüm "el-Kitâb" başlığını taşımakla beraber burada Kur'an ve Sünnet'i ilgilendiren dil ve yorum konuları incelenmektedir. Müellifin tartışığı çeşitli görüşleri aklı ve nakîl delilleryle birlikte zikretmesi ve kendi tercilerini belirterek zayıf bulduğu görüşleri reddetmesi *Minhâcü'l-vüsûl*'ün temel özellikleri arasında yer alır. Bu durum aksiad ve dil meseleleriyle ilgili tartışmalarında da görülür. Kâdi Beyzâvî'nin usule dair tesbit edilebilen yedi eseri arasında en çok tutulanı *Minhâcü'l-vüsûl*'dır. Risâle hacmindeki bu özlü ve kapsamlı çalışma, başarılı şerhlerinin de katkısıyla altı asır boyunca medreselerde fıkıh usulü alanında ders kitabı olarak okutulmuştur. Eserin çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire 1326; nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1370; nşr. Selîm Şa'bânîyye, Dîmaşk 1410).

Kaynaklardaki bilgilere göre *Minhâcü'l-vüsûl*'e dair otuzdan fazla şerh yazılmış olup başlıcaları şunlardır: 1. Eserin ilk şerhini bizzat müellifi *Hâkâ'îku'l-usûl fî şerhî Minhâcî'l-vüsûl* adıyla yap-

mıştır (TSMK, III. Ahmed, nr. 1342). 2. Mecdüddin Muhammed b. Ebû Bekir el-Eykî, *Mî'râcü'l-vüsûl fî şerhî Minhâcî'l-vüsûl* (Süleymaniye Ktp., Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 290). Abdülmün'im en-Neccâr tarafından 1979 yılında Ezher Üniversitesi'nde doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır (Celâleddin Abdurrahman, s. 335). 3. Şemseddin Muhammed b. Yûsuf el-Cezerî, *Mî'râcü'l-Minhâc* (nşr. Şa'bân Muhammed İsmâîl, Kahire 1413/1993). 4. Burhâneddin el-Ibrî, *Şerhî Minhâcî'l-vüsûl*. Medine el-Câmiatü'l-İslâmîyye'de ilk bölümü Hamed b. Hamdî es-Sâidî (1406), ikinci bölümü Selâme Duvey'in el-Ahmedî (1407) tarafından doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır. 5. Çârperdî, *es-Sîrâcü'l-vehhâc fî şerhî'l-Minhâc* (nşr. Ekrem b. Muhammed b. Hüseyin Özükân, Riyad 1416/1996, 1418/1998). Kâdi Beyzâvî'nin öğrencisi olan şârihin tenkitçi bir bakış açısıyla kaleme aldığı bu şerh daha sonra gelen *Minhâcü'l-vüsûl* şârihlerinin müracaat ettileri bir kaynaktır (bazı örnekler için bk. *es-Sîrâcü'l-vehhâc*, neşredenin girişî, I, 49-51). 6. Mahmûd b. Abdurrahman el-İsfahâni, *Şerhî'l-Minhâc* (nşr. Abdülkerîm b. Ali b. Muhammed en-Nemle, Riyad 1410). Metnin hemen her kelimesi lugat bakımından açıklanmış, dil, mantık, fıkıh usulü ve kelâm açısından tahlil edilmiş, bu arada şârih bazı konularda tenkitlerini ve kendi tercihlerini de belirtmiştir. 7. Takîyyüddin es-Sübâkî, *el-İbhâc fî şerhî'l-Minhâc* (nşr. Şa'bân M. İsmâîl, Kahire 1401/1981; Beyrut 1404). Takîyyüddin es-Sübâkî eseri "Mukaddimetü'l-vâcib"e kadar şerhetmiş, vefatı üzerine kalan kısmı oğlu Tâceddin es-Sübâkî tamamlamıştır (I, 104-109). 8. Cemâleddin el-Îsnevî, *Nihâyetu's-sûl fî şerhî Minhâcî'l-usûl*. Eserin en güzel şerhlerinden olup bunun üzerine de birçok şerh ve hâsiye yazılmıştır (eserin temel özellikleri ve hâsiyeleri için bk. DâA, XXIII, 160-161; Celâleddin Abdurrahman, s. 346-348, 358-359). 9. Zeynûddin el-Îrâkî, *et-Tâhrîr limâ fî Kitâbi'l-Minhâc mine'l-mâ'kûl ve'l-menâkûl*. Üsâme Muhammed Abdülazîm eseri Ezher Üniversitesi'nde doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır (a.g.e., s. 350). 10. Muhammed b. Hasan el-Bedâhî, *Menâhiçü'l-şukûl fî şerhî Minhâcî'l-usûl* (*Şerhî'l-Bedâhî* diye meşhur olmuştur, Beyrut 1405/1984, Îsnevî'nin *Nihâyetu's-sûl*'ü ile birlikte). 11. Yâsin Süveylim Tâhâ, *Safvetü'l-beyân fî şerhî Minhâcî'l-vüsûl*. Şârih bu şerhini Muhtaşaru Şafveti'l-

beyân adıyla kısaltmıştır (Kahire 1395-1396/1975-1976, üç cüzü bir arada). *Minhâcü'l-vüsûl*'e dair Nûreddin Ferec b. Muhammed el-Erdebîî, Bahâeddin Tâhir b. Ahmed el-Kazvînî, Muhammed Emîn b. Abdülazîz el-Hancî, Kemâleddin İbnü'l-Hümâm, Bedreddin Muhammed b. Es'ad et-Tüsterî, Abdurrahman b. Atâullah ve başkaları da şerh yazmışlardır (a.g.e., s. 338-357).

Minhâcü'l-vüsûl'deki hadislerin tahrîciyle ilgili çalışmalar da yapılmış olup baziları şunlardır: Bedreddin ez-Zerkeşî, *el-Mu'teber fî taârîci ehâdisi'l-Minhâc ve'l-Muhtaşar* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî, Küveyt 1404); İbnü'l-Mülakkîn, *Tezkiretü'l-muhtâc ilâ ehâdisi'l-Minhâc* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî, Beyrut 1415/1994); Zeynûddin el-Îrâkî, *Tâhrîc ehâdisi'l-Minhâc* (*Tâhrîcü'l-ehâdis ve'l-âsâri'l-vâki'a fî Minhâcî'l-Beyzâvî*, nşr. Muhammed b. Nâsîr el-Acmî, Beyrut 1409/1989); Ebû'l-Fazl İbnü's-Siddîk el-Gumârî, *el-İbtihâc bi-târîci ehâdisi'l-Minhâc* (nşr. Semîr Tâhâ el-Mezcûb, Beyrut 1405/1985).

Îsnevî, *Zevâ'idü'l-usûl'âlâ Minhâcî'l-vüsûl* de (nşr. Muhammed Sinân Seyf el-Celâlî, Beyrut 1413/1993; nşr. Hüseyin Mütâvî et-Tertûrî, Riyad 1413/1993) *Minhâc*'da bulunmayıp Fahreddin er-Râzî'nin *el-Mâhsûl*'ü, Seyfeddin el-Âmidî'nin *el-İhkâm*'ı ve İbnü'l-Hâcib'in *el-Muhtaşar*'ında yer alan meseleleri açıklamıştır. Tabakat kitaplarında *Minhâcü'l-vüsûl*'ün Şemseddin Muhammed b. Ridvân el-Mevsîlî, Muhammed b. Osman ez-Zerî, Zeynûddin el-Îrâkî, Ahmed b. Yûsuf el-Kürdî, Yûsuf b. Dâvûd el-Aynî, İbn Receb olarak tanınan Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed et-Tûhî gibi alîmler tarafından nazma çevrildiği kaydedilir (a.g.e., s. 359-362).

BİBLİYOGRAFYA :

Çârperdî, *es-Sîrâcü'l-vehhâc fî şerhî'l-Minhâc* (nşr. Ekrem b. Muhammed b. Hüseyin Özükân), Riyad 1418/1998, neşredenin girişî, I, 47-61; Takîyyüddin es-Sübâkî – Tâceddin es-Sübâkî, *el-İbhâc fî şerhî'l-Minhâc* (nşr. Şa'bân M. İsmâîl), Kahire 1401/1981, I, 104-109; Îsnevî, *Nihâyetu's-sûl*, I, 3-4; Keşfî'z-zunûn, II, 1878-1880; Serkîs, *Mu'cem*, I, 618; Brockelmann, *GAL*, I, 533; *Suppl.*, I, 741-742; İzâhu'l-meknûn, II, 589-590; Celâleddin Abdurrahman, *el-Kâdi Nâsîruddin el-Beyzâvî ve eseruhû fî usûli'l-fîkî*, Kahire 1401/1981, s. 209-215, 315-590; Abdülvahâb Hallâf, *İslâm Hukuk Felsefesi: İlmu'usûli'l-fîkî* (trc. Hüseyin Atay), Ankara 1985, tercüme edenin girişî, s. 137-140; Ahmet Özel, *Hanevi Fîkî Älimleri*, Ankara 1990, s. 183; Saffet Köse, "Îsnevî", DâA, XXIII, 160-161.

FERHAT KOCA